

IA039

Procesory a paměti

Procesory – CISC

Complex Instruction Set Computer

- Příklady:
 - PDP 11, VAX, IBM 370, Intel 80x86, Motorola 680x0, ...
- Princip:
 - Nedělej programem to, co může udělat hardware

Důvody existence

- Velikost a rychlost paměti
 - Srovnání s rychlostí samotných procesorů
- Přímá podpora překladačů
- Adresování (přístup k paměti)

Mikroprogramování

CISC – složité instrukce

- Řídící část procesoru příliš rozsáhlá
 - Mikroinstrukce: Dekompozice na jednodušší instrukce
- Složitá instrukce == mikroprogram

Jednodušší návrh hardware

- Instrukce jsou *emulovány*

Je možno „snadno“ změnit instrukční sadu konkrétního počítače

⇒ *rodina počítačů* (IBM 360, 370, VAX, ...)

Nevýhody: příliš složité instrukce, stále složitější analýza instrukcí, zátěž zpětné kompatibility (v rámci rodiny)

Zvyšování výkonu

- Rychlost hodin udává výkon procesoru
 - Omezeno aktuálními technologickými možnostmi
 - Nelze neomezeně zvyšovat
 - * Závislosti mezi komponentami
 - * Rychlost šíření signálu
- Řešení: **paralelizace procesů**

Pipelining

Překrývání instrukcí *v různých fázích* rozpracovanosti

instrukce →

1	—	2	—	3	—	4	—	5
---	---	---	---	---	---	---	---	---

 → výsledky

Tři základní oblasti:

1. Zpracování instrukcí
2. Přístupy k paměti
3. Výpočty v pohyblivé řádové čárce

Pipelining II

Běžný rozklad instrukcí (pětiúrovňový pipelining):

Instruction Fetch instrukce je načtena z paměti

Instruction Decode instrukce je rozeznána (dekódována)

Operand Fetch jsou připraveny operandy (načteny z registrů a/nebo paměti)

Execute instrukce je provedena

Writeback výsledky jsou zapsány zpět (do registrů a/nebo paměti)

Jednotlivé instrukce jsou zpracovávány paralelně, s posunem o jednu fázi pipeline.

Pipelining a paměť

- „Neviditelný“ pipelining
 - Předsunutí čtení (zápisu) z (do) paměti před vlastní instrukci pracující s daty
- „Viditelné“ pipelines
 - Explicitní instrukce, s přesně definovaným počtem cyklů do dokončení.
 - Např. Intel 80860

Procesory – RISC

Reduced Instruction Set Computer

- První RISC: CDC 6600 (Seymour Cray)
 - První polovina 60. let
- Podmínky vzniku RISC systémů
 - Zavedení vyrovnávacích pamětí (cache)
 - Dramatický pokles ceny a vzrůst velikosti hlavních pamětí
 - Lepší pipelining
 - Kvalitně optimalizující překladače

RISC podmínky II

- Rychlost přístupu k paměti přestala být (hlavním) úzkým místem
- Velikost programu přestala být podstatná (i rozsáhlé programy se snadno vejdou do paměti)
- Problém: *zadržetí* (stall) při čekání na výsledek předchozí instrukce (v CISC příliš složité vazby)
- Není třeba složitých instrukcí (naopak); čitelnost assembleru přestává být podstatná

Charakteristiky RISC

- Jednotná délka instrukcí
- Pečlivý výběr skutečně používaných instrukcí
- Jednoduché adresní módy
- Architektura Load/Store
- Dostatek registrů
- „Odložené“ skoky (delayed branches)

RISC – pokročilý návrh

- Ideál RISC první generace:
 - Jedna instrukce každý tik hodin
- Dnešní realita:
 - Více jak jedna instrukce na tik

Nové vlastnosti

- Superskalární
- Superpipeline
- (Velmi) dlouhé instrukce ((Very) Long Instruction Word, (V)LIW)

Superskalární procesory

- Vícenásobné procesní jednotky
 - Aritmetické (ALU), Floating point (FPU) a další
- Příklady:
 - RS/6000, SuperSPARC a vyšší, Motorola 88110, HP PA 7100 a vyšší, DEC Alpha, MIPS R8000 a vyšší, Intel Pentium, IBM P4, P5

Superskalární procesory – vlastnosti

- Paralelismus v hardware
 - Sekvenční programy
 - „Automatická“ paralelizace technickými prostředky
 - * Současné načtení více instrukcí
 - Instrukce MADD (Multiply Add)
 - * Operace $X*Y+Z$

Superpipeline

- Další zjednodušení obvodů
 - Rozsáhlejší dekompozice pipeline
 - Rychlejší provádění jednotlivých částí
- Výsledkem rychlejší výpočet
 - Jiná forma paralelismu
- Nazývány též *hluboké* (deep) pipelines

VLIW

- Obdoba superskalárních (mnoho jednotek)
- Paralelizace pod kontrolou překladače
- Výhody:
 - Jednodušší instrukce
 - Není třeba složitý řídicí hardware
 - Potenciál pro nižší spotřebu energie
- Příklady:
 - Intel i860
 - Crusoe procesory firmy Transmeta
 - Ruské superpočítače (Elbrus)

RISC – další rysy

- Obcházení registrů
- Přejmenování registrů
- Skoky
 - nulování operace
 - podmíněné přiřazení ($a = b < c ? d : e ;$)
 - vícenásobné „předčtení“ z paměti
 - buffer potenciálních cílů skoku
 - předpověď cíle skoku za běhu
 - * statistická (předem dána)
 - * dynamická

ANDES

Architecture with **N**on-sequential **D**ynamic **E**xecution **S**cheduling

- **Východiska**
 - Zpomalení způsobeno čekáním na data
 - Dynamický paralelismus
- **Příklady**
 - HP PA 8000, MIPS R10000, ...

ANDES – Architektura

- Vícenásobné fronty instrukcí
 - celočíselná fronta pro celočíselné instrukce
 - adresní fronta pro operace Load/Store
 - fronta pohyblivé řádové čárky
- Nezávislá pipeline pro každou frontu
- Vlastnosti
 - Instrukce vybírány podle *připravenosti*
 - Není dodrženo pořadí instrukcí v programu
 - *Dokončení* instrukcí zajišťuje správné uspořádání

ANDES – Spekulativní výpočet

ANDES – Další vlastnosti

- Spekulativní skoky:
 - Výpočet pokračuje *předpovězenou* větví
 - Nečeká na výsledek instrukce
- Neblokující Load/Store
- Přejmenování registrů

Paměť

- Organizace paměti:
 - Řádky a sloupce (matice)
 - Adresa má dvě části
 - *Page mode* – naráz čtena skupina souvisejících bytů

Vlastnosti paměti

- Přístupová doba (memory access time)
 - Vystav řádek **plus** vystav sloupec **plus** vystav data
- Cyklus paměti (memory cycle time)
 - Určuje, jak často lze data číst
- Obé závisí na typu paměti (dynamická vs. statická)

Virtuální paměť

- Fyzická vs. logická adresa
 - Více adresních prostorů
- *Translation Lookaside Buffer (TLB)*
 - Překlad logických adres na fyzické
 - Součást hardware
 - TLB výpadky (misses)
- Virtuální (Ne)použití v superpočítačích

Vyrovnávací paměť

- Hit poměr
- Velikosti 4 KB–16 MB
- Organizace: řádky pevné délky, 16–128 bytů
- Typy:
 - Přímo adresovatelná (direct mapped)
 - Množinově (částečně) asociativní (set-associative)
 - Plně asociativní (fully-associative)

Architektury

- *Harvard Memory Architecture*
 - oddělení paměti pro data a pro instrukce
- Programově ovládaná vyrovnávací paměť
 - řízení u (některých) superskalárních procesorů (DEC Alpha)

Přímo adresovatelná vyrovnávací paměť

- Statické mapování
 - Každý řádek vyrovnávací paměti odpovídá předem určeným oblastem hlavní paměti
- Rychlé
- Jednoduché obvody
- Potenciálně neefektivní

Plně asociativní vyrovnávací paměť

- Dynamické mapování
 - Asociativní paměť
 - Každý řádek vyrovnávací paměti zná adresy „svého“ bloku
 - Současný dotaz na všechny řádky
 - Výběr řádku pro zneplatnění
- Velmi efektivní
- Velmi složité obvody – drahé

Částečně asociativní vyrovnávací paměť

- Množina přímo adresovatelných vyrovnávacích pamětí
- Kombinace lepších vlastností obou extrémních přístupů
 - Zpravidla 2 a 4 cestné

Šířka toku dat

- **Bandwidth** = maximální propustnost paměťového systému
 - Měřena v bytech za sekundu

Propustnost není stejná mezi všemi komponentami

- Procesor – vyrovnávací paměť – hlavní paměť – externí paměť
- Zpoždění (Latence)
 - Doba mezi časem požadavku a časem přísunu dat
 - Zvláště významná pro přesun malých objemů dat

Prokládaná (Interleaved) paměť

- Rozdělení na menší bloky
 - Následující adresy mapovány do různých bloků
 - Umožňuje okamžitý přístup
- Běžné dvou až osminásobně prokládané paměťové subsystémy
 - superpočítače mají vícenásobné prokládání
 - * Příklad: Convex C3 s 256 násobným prokládáním
 - * Hodiny 16 ns
 - * Opakovaný přístup k témuž banku: 300 ns (téměř 20 násobné zrychlení)
- Vyšší latence
 - Odstíněna použitím pipeline

Přeskládání přístupů k paměti

- Předchůdce ANDES
- Minimalizace následných přístupů do těchž banků paměti
- Kontrola závislostí Load a Store při běhu programu
- Příklad: Motorola 88110

Procesor MIPS R8000

- Zaveden 1993
- Čtyřnásobná superskalární architektura, max 6 operací/cyklus
 - Zdvojená ALU, zdvojená FPU a dvě Load/Store jednotky
 - FPU s IEEE-754 standardní aritmetikou s nepřesným přerušením
 - 32 registrů (64 bit) pro celočíselné a 32 registrů (64 bit) pro float operandy
 - Podmíněné `move` instrukce (pro IF příkazy)
- Plně 64bitová architektura
 - 128-bit datová sběrnice
 - 40 bitová adresní sběrnice (max 1 TB fyzické paměti)
 - TLB dvoucestný, s 384 položkami

MIPS R8000 (II)

- Vyrovnávací paměti
 - 16 KB I-cache (instrukce)
 - 16 KB D-cache (dvoucestná, pouze pro celočíselná data)
 - 2 KB branch prediction cache
 - 4 MB streaming cache (výpočty v pohyblivé čárce)

MIPS R8000 – I-Cache

- Vyrovnávací paměť instrukcí
 - Přímá adresovatelná
 - 1024 položek po 128 bitech
 - Adresována i označena (tagged) virtuální adresou
 - * Obchází TLB
 - tag RAM – 512 položek (pro každý řádek)
 - * příznak
 - * ASID (Address space identifier)
 - ASID rozlišuje shodné virtuální ale různé fyzické adresy
 - * bit platnosti
 - * dva bity oblasti

MIPS R8000 – D-Cache

- Vyrovnávací paměť pro data
 - Přímo adresovaná
 - Dva paralelní přístupy
 - * 2 load nebo jedna load a jedna store instrukce současně
 - * Adresována virtuální, označena fyzickou adresou
 - * Write-through protokol

MIPS R8000 (IV)

Srovnání vyrovnávacích pamětí

Parametr	I-cache	Branch	D-Cache	TLB
Umístění	IU	IU	IU	IU
Velikost	16 KB	2 KB	16 KB	
Položka	128 bit	16 bit	64 bit	
Počet položek	1024	1024	2048	384
Počet portů	jeden	jeden	dva	dva
Mapování	přímé	přímé	přímé	3-cestné
Index	Virtuální	Virtuální	Virtuální	Virtuální
Tag	Virtuální	N/A	Fyzická	N/A
Přístup	jeden cyklus	jeden	jeden	jeden
Šířka	128 bit	16 bit	64 bit	
Propustnost	1,2 GB/s	159 MB/s	1,2 GB/s	
Řádek	32 bytů	N/A	32 bytů	
Miss penalty	11 cyklů	3 cykly		

MIPS R8000 (V)

Rychlost provádění operací

Celočíselné	Latence	
Add, shift, logical	1	
Load, store	1	
Multiply	4 (6)	
Divide	21	(jmenovatel \leq 15 bitů)
	39	(jmenovatel 16–31 bitů)
	73	(jmenovatel 32–64 bitů)

Reálné	Latence	Zdržení
Move, negate, abs value	1	1
Add, Multiply, MADD	4	1
Load, Store	1	1
Compare, cond. move	1	1
Divide	14 (20)	11 (17)
Square root	14 (23)	11 (20)
Reciprocal	8 (14)	5 (11)
Reciprocal sq. root	8 (17)	5 (14)

Procesor MIPS R10000

- Zaveden 1996
- ANDES architektura, tři fronty
- Superskalární, 4 instrukce současně
 - 2 ALU a 2 FPU (neekvivalentní)
 - FPU s IEEE-754 standardní aritmetikou a přesným přerušením
 - 32 (64 fyzických) registrů (64 bit) pro celočíselné operandy,
 - 32 (64 fyzických) registrů pro float operandy
 - přejmenování registrů
- Plně 64 bitová architektura
 - 128 bit datová sběrnice, 40 bitová adresní sběrnice
 - TLB plně asociativní, 64 položek (zdvojených) velikost stránky 4 KB–16 MB

MIPS R10000 (II)

- Vyrovnávací paměti
 - 32 KB I-cache (2-set associative)
 - 32 KB D-cache (dvoucestná, 2-set associative)
 - předpověď skoků (4 úrovně)
 - 1 MB L2 cache
- Neblokující instrukce load a store

MIPS R10000 (III)

- Výpočetní jednotky
- 2 ALU
 - Společně
 - * Součet, Rozdíl a Logické operace
 - Rozdílné
 - * ALU1: skoky a operace posunu
 - * ALU2: násobení a dělení (iteračně)
- 2 FPU (Další dvě jednotky (bez pipeline) pro dělení a odmocninu (iteračně))
 - * FPU1: sčítačka
 - * FPU2: násobička

MIPS R10000 – Fronty

▪ Celočíselná

- 16 položek
- až 4 instrukce současně zapsány

▪ Float

- 16 položek
- až 4 instrukce současně zapsány
- nelze současně zahájit Divide a Square root instrukce
- MADD instrukce projde oběma FPU

MIPS R10000 -Fronty (II)

■ Adresní

- 16 položek (FIFO)
- instrukce spustitelné v libovolném pořadí
- zápis a vyjmutí musí být sekvenční (zajištěno FIFO bufferem)
- znovuspuštění instrukce při neúspěchu (cache miss, konflikt, závislost)

MIPS R10000 (V)

Rychlost provádění operací

Celočíselné	Latence	Zdržení
Add, shift, logical, branch	1	1
Load, store	2	1
Multiply (32 bit)	5–6	6
Multiply (64 bit)	9–10	10
Divide (32 bit)	34–35	35
Divide (64 bit)	66–67	67
Int to Float (32 bit)	4	1

Reálné	Latence	Zdržení
Move, negate, abs value	1	1
Add, Conversion	2	1
Load, Store	3	1
Multiply (64 bit)	2	1
MADD	4	1
Divide	12 (19)	14 (21)
Square root	18 (33)	20 (35)
Reciprocal sq. root	30 (52)	20 (35)

Procesor UltraSPARC-I

- Zaveden 1987 (Sparc V9)
- Čtyřnásobná superskalární architektura
 - 2 ALU, FPU (2 instrukce), GRU (Grafika)
 - 32 FPU (64 bit) registrů
- 64bitová architektura; možnost volby little a big endianu
 - 128 bitová datová sběrnice, 41 bitů fyzická adresa, 44 virtuální adresa
 - 64 položek v TLB, stránky s 8 K, 64 K, 512 K nebo 4 MB
- Visual Instruction Set

UltraSPARC-I (II)

- Vyrovnávací paměti
 - 16 KB neblokující D-cache
 - 16 KB I-cache (s predikcí skoku)
 - 0,5–4 MB L2 cache (propustnost 3,2 GB/s)
- Blokující load/store instrukce

UltraSPARC-I – výpočetní jednotky

■ FPU

- Dělení a odmocnina samostatné (mimo FPU pipeline)
- 12 (22) cyklů pro jednoduchou (dvojnásobnou) přesnost
- neblokují pipelinované FPU instrukce
- přesná přerušení

■ GRU

- 16 a 32 bitové shlukované sčítání a boolovské instrukce
- 8 a 16 bitové násobení
- skládání a rozbor dat
- přímý přístup k (grafické) paměti obcházející D-cache
- přímá podpora „motion compensation“.